

Короткий огляд

Міжнародна система в тому вигляді, якого вона набула після Другої світової війни, до 2025 року суттєво зміниться завдяки підйому нових держав, глобалізації економіки, історичному переходу відносного багатства й економічної могутності з заходу на схід і зростанню впливу недержавних суб'єктів. До 2025 року міжнародна система стане **глобальною й багатополлярною**, а розрив у державній могутності² між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, й надалі зменшуватиметься. Одночасно зі зміною влади в національних державах посиляться роль недержавних суб'єктів – включно з комерційними підприємствами, кланами, релігійними організаціями і кримінальними структурами. Гравці змінюються, але змінюється і спектр, і масштаб транснаціональних проблем, які є важливими для подальшого світового процвітання. Старіння населення в розвинених країнах, усе більша напруженість з енергоресурсами, продовольством і водою, занепокоєння з приводу зміни клімату створять обмеження в досі безпрецедентній епісі процвітання.

Історія свідчить, багатополлярні системи, зароджуючись, відрізнялися більшою нестабільністю, ніж біполлярні або однополлярні. Незважаючи на фінансову нестабільність, яка може врешті-решт негативно вплинути на велику кількість поточних тенденцій, ми не віримо в те, що нас чекає повний крах міжнародної системи, як це сталося в 1914–1918 роках, коли фаза глобалізації зупинилась.

² Рівень могутності держави – місце в рейтингу, яке визначається комп'ютерною моделлю “Майбутнє світу” за сукупним середнім показником ВВП, витратами на оборону, населення і технології. Виражається у відносній (відсотковій) частці від загальносвітової могутності.

Проте наступні двадцять років переходу до нової системи були ризикованими. Стратегічне суперництво, найімовірніше, обертатиметься навколо торгівлі, інвестицій, нових технологій, надбань, але ми не можемо виключити сценарій ХІХ століття з гонкою озброєнь, захопленням територій і військовим суперництвом.

В ілюстраціях, за допомогою яких ми описували різні варіанти майбутнього, ми не бачимо **чіткого результату**. Хоча США, ймовірно, залишаться єдиною найсильнішою державою, відносна їх сила – навіть у військовій сфері – піде на спад, і система важелів тиску США ослабне. Водночас незрозуміло, до якої міри інші суб'єкти – як державні, так і недержавні – схочуть чи зможуть нести на собі більший тягар. Політикам і громадськості доведеться давати раду зі зростаючим попитом на багатосторонню співпрацю, коли неповний перехід від старого до нового порядку, що лише формується, завдасть удару по міжнародній системі.

Економічне зростання стимулює появу нових гравців

Перенесення багатства й економічного впливу з заходу на схід, яке відбувається сьогодні, за швидкістю, розмірами і спрямуванням потоку не має прецедентів у сучасній історії. Ці зміни мають два джерела. По-перше, стійке зростання цін на нафту і товари забезпечило непередбачені прибутки країнам Перської затоки і Росії. По-друге, нижчі ціни у поєднанні з політикою уряду перемістили осередки виробництва і деяких галузей сфери послуг в Азію.

Перспективи зростання для Бразилії, Росії, Індії та Китаю (БРІК) вказують на те, що до 2040–2050-х років їхня спільна частка у глобальному ВВП становитиме той відсоток, який до того мали країни “Великої сімки”. Китай у найближчі двадцять років мав би здійснювати більший вплив на світ, ніж будь-яка інша країна. Якщо нинішні тенденції не зміняться, до 2025 року економіка Китаю стане другою за величиною у світі, а сама країна – провідною військовою силою. Також Китай може стати одним з найбільших імпортерів природних ресурсів і основним забруднювачем довкілля. Індія, ймовірно, і надалі переживатиме відносно швидке економічне зростання і боротиметься за багатополярний світ, у якому Нью-Делі

стане одним з полюсів. Китай і Індія повинні визначитися, наскільки вони хочуть і можуть відігравати все більшу глобальну роль і яким чином вони будуватимуть стосунки одне з одним. У Росії є потенціал стати в 2025 році багатшою, сильнішою і впевненішою у своїх силах, якщо вона інвестуватиме в кадрові ресурси, розширить і урізноманітнить свою економіку й інтегрується у світові ринки. З іншого боку, Росія може пережити суттєвий спад, якщо не зможе зробити ці кроки, а ціни на нафту і газ залишаться в рамках 50–70 доларів за барель. Інші держави, згідно з прогнозами, не піднімуться до рівня Китаю, Індії та Росії й навряд чи повторять прорив цих країн, узятих окремо. Проте ми очікуємо побачити зростання політичного й економічного впливу таких країн, як Індонезія, Іран і Туреччина.

Здебільшого Китай, Індія і Росія не перейняли ліберальної західної моделі саморозвитку, а, навпаки, використовують іншу модель – “державний капіталізм”. Державний капіталізм – це загальний термін, яким описують систему економічного управління, де панівне місце займає держава. Інші країни, вплив яких зростає, – Південна Корея, Тайвань і Сингапур – також використовували державний капіталізм для розвитку своєї економіки. Проте підйом Росії й особливо Китаю, що йдуть цим шляхом, може бути значно суттєвішим завдяки їхнім розмірам і підходів до “демократизації”. Ми, як і завжди, дивимось з оптимізмом на довготермінові перспективи більшої демократизації, навіть незважаючи на те, що просування в цьому напрямку, ймовірно, буде повільним, а в зв’язку з глобалізацією в багатьох нещодавно демократизованих країнах зростатиме соціальний та економічний тиск, що може підірвати ліберальну систему.

Багато інших країн ще більше відстануть в економічній сфері. **Регіон Африки на південь від Сахари** залишиться найуразливішим місцем щодо краху економіки, напруженості в суспільстві, громадянських конфліктів і політичної нестабільності. Незважаючи на те, що у всьому світі зріс попит на товари, для яких цей регіон є одним з головних постачальників, місцеве населення навряд чи отримає з цього істотну економічну користь. Несподівані прибутки, забезпечені тривалим зростанням цін на товари, можуть ще більше зміцнити корумповані або некомпетентні уряди в декількох регі-

онах, звужуючи перспективи демократичних і ринкових реформ. Хоча до 2025 року прибутки багатьох провідних країн **Латинської Америки** підвищаться до середнього рівня, інші держави, особливо такі, як Венесуела і Болівія, що на даний час обрали популістську політику, залишаться позаду, а такі країни, як Гаїті, стануть ще біднішими і ще менш керованими. В цілому, з точки зору економічної конкурентоспроможності, Латинська Америка відставатиме від Азії й інших регіонів, що швидко розвиваються.

У найближчі двадцять років фактично весь **приріст населення** відбуватиметься в Азії, Африці й Латинській Америці; на Заході воно зросте менше, ніж на три відсотки. Європа і Японія, як і раніше, значно перевершуватимуть Китай та Індію за рівнем доходів на душу населення, проте цим країнам доведеться боротися, щоби втримати темпи росту, тому що кількість працездатного населення там знизиться. США стане певним винятком серед розвинутих країн світу щодо старіння населення, оскільки переживатиме підвищення рівня народжуваності та імміграції. Ймовірно, збільшиться кількість емігрантів, що бажають перебратися з неблагополучних країн до багатших.

У теперішній “дузі нестабільності”, за прогнозами, кількість країн, у віковому складі населення яких переважає молодь, зменшиться на сорок відсотків. Три чверті таких країн, де переважатиме молоде населення, будуть в Африці на південь від Сахари; майже всі інші – в центрі Близького Сходу, на просторах Південної та Центральної Азії й на островах Тихого океану.

Новий транснаціональний курс

На міжнародному рівні питання ресурсів вийде на передній план. Безпрецедентне зростання економіки у світових масштабах, позитивне в багатьох інших аспектах, створило і далі творитиме проблеми в галузі **високостратегічних ресурсів** енергетики, продовольства і води, й, за прогнозами, років за десять попит перевищить пропозицію з легкодоступних джерел. Наприклад, виробництво рідких вуглеводнів поза межами ОПЕК – тобто не із сирової нафти, газоконденсату чи нестандартних продуктів, таких, як нафтоносні

піски, – не буде зростати пропорційно до попиту. Видобуток нафти і газу численними традиційними енерговиробниками вже знижується. В інших країнах – таких, як Китай, Індія й Мексика, – темпи виробництва вирівнялися. Кількість країн, здатних значно розширювати виробництво, скоротиться; видобуток нафти і газу зосередиться в нестабільних регіонах. Унаслідок цих та інших чинників у світі відбудеться фундаментальний перехід у сфері енергетики від нафти до природного газу, вугілля та альтернативного палива.

Світовий банк прогнозує, що до 2030 року **потреба у продовольстві** зросте на п'ятдесят відсотків у зв'язку з приростом світового населення, підвищенням фінансового добробуту і переходом численнішого середнього класу на західний раціон. Проблеми з доступом до постійних джерел води досягнуть критичного рівня, особливо в галузі сільського господарства, і ситуація лише погіршиться внаслідок швидкої урбанізації по всьому світу і приросту населення орієнтовно на 1,2 мільярда осіб у найближчі двадцять років. Сьогодні експерти налічують двадцять одну країну (із загальним населенням близько шестисот мільйонів), яка переживає нестачу сільськогосподарських угідь або питної води. Внаслідок подальшого зростання населення прогнозується, що до 2025 року тридцять шість країн (із населенням близько 1,4 мільярда людей) потраплять до цієї категорії.

Очікується, що **зміна клімату** загострить дефіцит ресурсів. Хоча на різних регіонах кліматична зміна позначиться неоднаково, деякі з них постраждають більше, ніж інші, позбувшись води й сільськогосподарських продуктів. З плином часу різниця в сільськогосподарському виробництві залежно від регіону, ймовірно, стане яскравіше вираженою, спад нерівномірно вдарить по країнах, що розвиваються, особливо тих, що розміщені в Африці на південь від Сахари. Втрати в сільському господарстві зростуть і призведуть до значних наслідків, які прогнозує більшість економістів світу. Для багатьох країн, що розвиваються, спад сільськогосподарського виробництва виявиться руйнівним, оскільки їх економіка в значній мірі базується на сільському господарстві й багато громадян животіють на рівні прожиткового мінімуму.

Нові технології могли б запропонувати вирішення проблем, як-от рентабельні замітники добувних видів палива або способів

подолання дефіциту продовольства й води. Проте всі нинішні технології є недостатніми для заміни традиційних енергетичних структур у потрібних масштабах, нові енерготехнології можуть виявитися комерційно не вигідними і до 2025 року не поширяться. Ключову роль відіграватиме темп розвитку технологій. Навіть за підтримки і при відповідному фінансуванні біопалива, вугілля або водню перехід до нових видів палива буде повільним. В історії передові технології завжди впроваджувалися з запізненням. Дослідження в енергетичному секторі показали, що в середньому потрібно двадцять п'ять років, щоб нова технологія виробництва стала масовою.

Незважаючи на те, що шанси невеликі, ми не відкидаємо вірогідність того, що на 2025 рік відбудеться **перехід до такої енергетики**, який вимагатиме коштів на перебудову енергетичної інфраструктури. Найкращу можливість відносно швидкого і недорогого переходу впродовж цього періоду дають відновні джерела енергії (фотоелектрика, вітер) та вдосконалення технології виробництва елементів живлення. За допомогою таких технологій витрати на інфраструктуру для окремих проектів стали б меншими, а це дозволило б багатьом дрібним економічним суб'єктам розвивати власні проекти з переробки енергії, які безпосередньо слугували б їхнім інтересам: наприклад, стаціонарні паливні елементи, що подають струм у будинки й офіси, перезаряджання гібридних автомобілів від мережі й продаж енергії, яка повертається назад у мережу. Крім того, перетворення енергії, зокрема плани виробляти водень для автомобільних паливних елементів з допомогою електрики в гаражі у господаря авто, усувають потребу розвивати складну інфраструктуру для транспортування водню.

Перспективи тероризму, конфліктів і поширення ядерної зброї

Тероризм, поширення ядерної зброї та конфлікти залишаються головними проблемами попри важливість питань про ресурси на світовому рівні. Тероризм навряд чи зникне до 2025 року, але